ël canton ëd le polemiche da bonpat

PËRCHÈ A VANTA DÌ "NÒ" AI DIALÈT A SCÒLA

L'articol "Devoluzione, il veleno nascosto" dël Professor Gian Luigi Beccaria, President ëd l' "Associazione di Linguistica Italiana", publicà ancheuj 29 dë Stèmber 2002 su "La Stampa" (sempe chila!), an dà l'ocasion ëd dëscute torna ij concet, e ij preconcet, ch'a anvlupo tuti ij dëscors an sle lenghe, ij dialet e le minoranse dël Bel Pais (ch'a l'é nen mach un formagg, darmagi).

Ël Professor Beccaria a pija l'andi dal proget ëd lej costitussional presentà dal Pressident dël Consèj dij Ministr italian, Berlusconi, e dal Ministr italian për la Devolussion, Bossi, con ël but ëd modifiché l'articol 117 ëd la costitussion italian-a (a l'é sempe bin esse ciàir an disand ch'i parloma dl'Italia). Con la neuva lej l'istrussion a vnirìa a passé apopré esclusivament sota 'l contròl e la responsabilità dle region (italian-e).

An particolar, le region a l'avran competensa a rësguard ëd cola "part dij programa scolastich e 'd formassion dë specifich anteresse dla region".

E sì ël professor a nufia ël trocion: a sarà pa che peuj "ij dialèt a vniran a esse materia dë scòla?"

Mi i son nen otimista coma 'l professor e i podrìa bin consolelo an disandje che 'd sì, a mosteran pròpi ij dialèt, ij lengagi 'd cioché che tant a piaso a drita, a mancin-a e, 'dcò, a tanti autonomista. As cobio bin con la bagna cauda e 'l bujì, o, pì an creus ant la penisola, con la "pommarola". E a stan bin con ël bleu, ant ël sens ch'a fan pròpi "dëscuverta dle reis popolar", "antiglobalisassion" (ël bujì contra McDonald's, i veule buté?), e "tradission". E dzortut, i giontoma noi, ij dialèt a son nen pericolos coma le lenghe.

Nòst Professor Beccaria a peul donca sté tranquil e deurme coma 'n pocio ël seugn ëd j'angioj. Ma a vanta fé tre considerassion seriose: prim, a l'é motobin probabil che ël tòch ëd Beccaria a sarà nen l'ultim che ij nòsti colega a "La Stampa" a vë smon-o (a mi nò, përchè mi i jë leso nen). Scond, a "la Stampa" a son democràtich e, 'd sigur, av faran lese tante opinion. L'anportant a l'é mach ch'a diso tuti l'istessa ròba — democràtich a va bin, ma avèj ëdcò idéje diverse nò, esageroma nen.

E, a la bon-a fin, a vanta

nen dësmentié che le gavade e le tavanade a son pèj ëd le cirese e un-a as na tira n'àutra dapress.

A sarà donca 'l cas ëd comenté l'articol un pòch pì an creus.

Antratant, i notoma che nòst Professor a nòmina, e nen un-a, ma doe vire, ël piemontèis. A peul desse ch'a sia mach përchè a scriv ansima a "La Stampa", ma nojàutri i soma a la bon-a e i lo ringrassioma l'istess dël cadò.

A nòmina, na prima vira, ël piemontèis an disand ch'a vanterà an minca manera evité 'd gavé temp a l'italian për mosté "piemontèis, sicilian, furlan" e via parèj. Përchè, an dis, l'arzigh a l'é col ëd fé chërse na neuva generassion ch'a mastija un dialèt a la bon-a e un pòch d'anglèis, sensa conòsse a la përfession la "lenga nassional", che, an arcòrda, a l'é stàita na conquista motobin longa. A l'ha rason: l'italian a l'é tant la lenga genita dël pais che Tullio De Mauro (ch'a l'é stàit ministr ëd l'istrussion e a l'é nen pròpi un nòst amis) a l'ha calcolà che, ant ël 1861, a la nassita dël Regn d'Italia, dij 25 milion e subia d'italian a la parleisso pì ò meno an 600.000 — che a fa quaicòs come ël 2,5 % ëd la popolassion (Tullio De Mauro, "Storia linguistica dell'Italia unita"; àutri studios a son na frisa pì generos...). Mersì a la scòla (pùblica e obligatòria), al servissi da soldà e al contorn ëd guere e massament che l'Italia a l'ha fàit da quand ch'a esist (i chërdo che l'Italia a l'àbia mai përdù soa bela ocasion ëd fé na guera — che peuj le guere a l'àbia perduje tute am fa mach piasì), la lenga 'd Dante e 'd Maurizio Costanzo a la parlo tuti.

Ij dialèt a vanta cudije, an dis ël Professor (i lo vëdde che ij dialèt a fan fin e a stan bin con ël bleu?), ma a l'é peuj pròpi necessari che un a amprenda ëdcò a scrivje? As podrìo fé dle bele arsërche an sl'architetura local, ij proverbi, le manere 'd dì, le faule, e le "*inchieste dialettali sulle parole perdute*".

Tut sossì am ancòrda quaicòs... quaicòs sì davzin, con ij sòld ëd la region... ma a l'é mej ch'i staga ciuto...

Përchè peuj, an fa savèj, ij giornaj e ij liber a son an italian. Contut che ël giornal dij piemontèis ës-cet, "Assion Piemontèisa", a sia an piemontèis, lòn che ël Professor a dis nen, e che, a la fin, a lo rosija për dabon, a l'é che a l'é pròpi nen vera che la siensa, la tecnica e la coltura a sio an italian. Sempe 'd pì, a l'é an anglèis e i soma rivà a la mira — esperiensa personal! — che student italian ant le università italian-e minca tant a preferisso scrive soe tesi an anglèis, për podèj-je peuj publiché (tendensa che mi përsonalmente i faso 'd tut për giuté, as capiss). I lo sai che a tanti autonomista sòn a fa nen piasì. Ma a sbalio: l'italian a l'é un di dòp dl'autër un dialèt. Un dialèt ësgnor e potent, ma un dialèt.

E peuj, a seguita nòst Professor, e sì a nòmina ël piemontèis për la sconda vira, "a-i son ëd problema pràtich": che sòrta 'd piemontèis a vantrà mosté, e che sòrta 'd sardagneul e d'albanèis?

Sì ël Professor an fa n'autër cadò, përchè an buta ansema a Sard e Albanèis, ch'a dovrìo esse lenghe "për dabon", scond a le lej italian-e, nò?

Coma a vorèj dì... i pensave pa ch'i feisso an sël serio? I seve na minoransa, i parle na lenga, ma peuj pensé nen a mostela a scòla, për piasì... esse nen ridicoj... e dzortut, chitela lì 'd chërde che le rèis popolar a sio staite crasà da la lenga ufissial, coma s'i l'avèisse, pensé mach, chi sa che "specificità etnica". Përchè peuj, a seguita ël Professor, coma ch'as fa a mosté na lenga che a l'ha nen na regola gramatical?

Còs ch'i veule féje, i l'hai fin-a onta a dovèj comenté ël savùj ch'a seurt da na piuma përparèj. Mej lassé perde e rivé an pressa a la fin. Andoa i soma avertì: "pijomse bin varda 'd campé via la lenga 'd tuti, la lenga nassional, la lenga italian-a". E a l'ha rason: dzortut se i seve Pressident ëd l'Associassion ëd Lenghistica Italian-a, av conven nen...

ël nemis ëd la patria

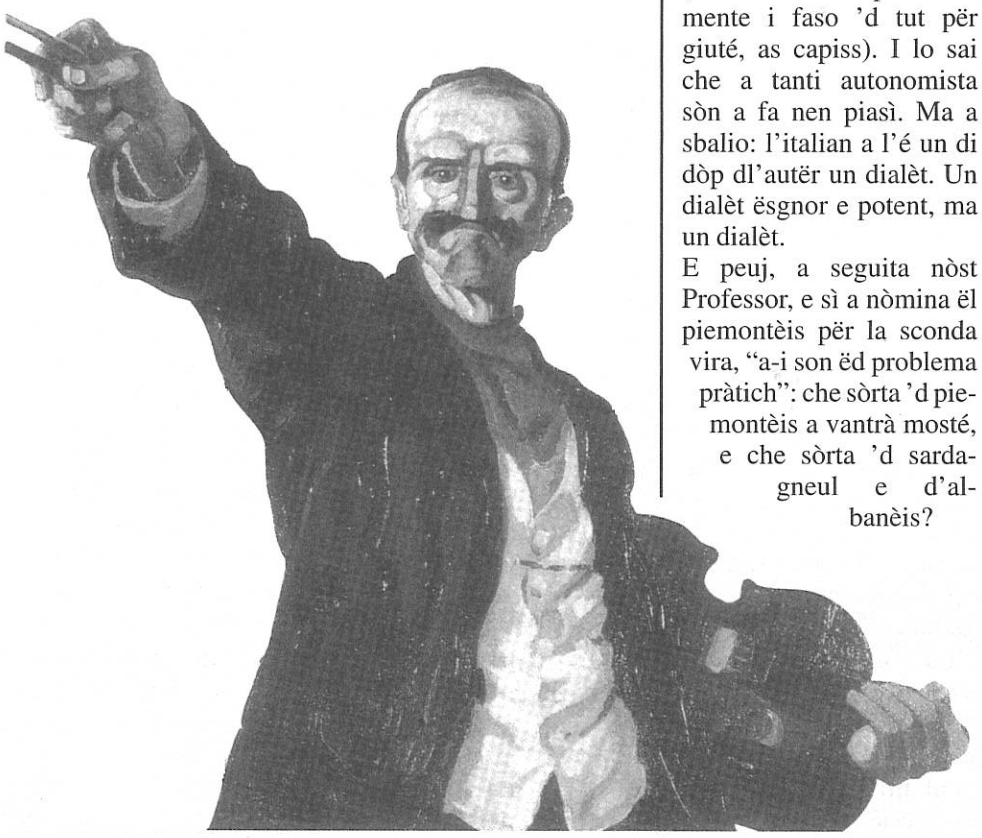

PIEMONT CH'A BOGIA, (pòch, ma a bogia)

Dòp ëd meis ch'is vëddìo nen, i l'hai ambatù, a la fin dë stèmber, l'editor e amis Robert Chiaramonte ch'a l'ha fame omagi ëd l'ùltima creatura 'd soa ca editris. As trata dël lìber "La Selva di Chambons". Chambons a l'era 'n comun ëd la Val Chison postà a l'invers che, a na bela mira, a l'era dventà na frassion ëd n'àutr comun tacà, Mentoulles, e peuj tuti doi a son ëdventà frassion ëd Fenestrele. A le spale 'd Chambons a-i è, da sécoj, un gròss e bel bòsch ëd malëzzo, bòsch ch'a l'ha sempe colpì la fantasìa dë scritor e poeta tant a l'é vera che De Amicis d'ës bòsch a l'avìa dit ch'a l'era "... *la pì bela selva dle Alp Còssie, gròssa, s-ciassa e sombra coma na coalera sensa fin ëd gigant arambà an sij fianch ëd la montagna ant la spetativa d'un comand misterios për calé a val e satì 'l Piemont*".

"La Selva di Chambons" a l'é pròpi la stòria 'd cost bòsch contà an italian. Na stòria ch'as dësgramissela fra fàit ëstòrich, ruse fra pais, un po' 'd botanica e 'n po' 'd geologìa.

Coma tuti coj ëd Chiaramonte ël lìber a l'é bel, bin fàit, bin confessionà e con ëd fotografie luminose ch'a 'rchinco 'l test.

E, an pì, cost lìber a bat ël recòrd për sponsorisassion e colaborassion. A l'han sponsorisà 'l lìber: la Region, la Provinsa, ël Còrp Forestal ëd lë stat, ël Comun ëd Fenestrele, la Comunità Montagnin-a Val Chison e le Montagne d'OC (?); a l'han colaborà: l'Assessor Robert Vaglio, l'Echip Forestal ëd la Val Chison, l' "Ex Proloco Chambons Depòt", la sossietà Metan Alpi, ël dotor Berger, ël geometra Scannella, ël dotor Bòcca, ël professor Passet Gròs, madama Challiol, ël professor Martin, ij frej Clapier e 'l professor Contino.

Ël lìber a l'ha 123 pagine.

Ëdcò cost ann, coma da tanti ani a sta part, a pija l'andi, al Tearo Monteròsa, la rassëgna dël teatro còmich piemontèis "Tutdarije".

A pija l'andi vënner 25 e saba 26 con la comedia "Na morosa për finta" ëd Secondin Trivero antërpretà da la Companìa "Ël sipariet ëd San Maté" ëd Moncalé, e a seguiterà fin-a a mars an presentand a jë spetador des fra le pì vajante companìe amatoriaj piemontèise. Chi a veul fesse 'n po' 'd sangh bon con coste rapresentassion ch'a s'anforma al nùmer 011.284028. L'amusament a l'è garantì.

N'autër amis dël Piemont a l'ha lassane.
I l'oma savù, an artard, ch'a l'è mancà

Ernest Òllino,

fondator e animator ëd la companìa ëd teatro amatorial "J'Alpin ëd Borgà Parela".
Assion Piemontèisa a l'è vzin-a, për condivide ës gròss deul ,a la famija e a j'amis che con chiel a l'han dividù le fatighe dël palchsenich.

"CONFRERIA DËL LAMBEL" DONT IJ BUT A SON COJ